

VILTVÅRD I SKOGEN

Svenska Jägareförbundet

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP

Ett varierat skogslandskap med stora inslag av lövträd ger goda förutsättningar för vilt och mångfald.

VILTVÅRD I SKOGLANDSKAPET

Viltet är ett viktigt inslag i skogslandskapet för många människor, inte minst markägare. I denna skrift finns tips på åtgärder som Du som markägare kan göra för att gynna viltet inom ramen för skogsbruket. I en annan folder diskuterar vi mer vad som kan göras av jägaren i samråd med markinnehavaren.

Att hitta en rimlig avvägning mellan skog och vilt är viktigt eftersom det är skogsägaren som har del av avkastningen från viltet, men också får ta en del av de negativa effekter som viltet kan orsaka.

Vad är då viltvård? Enligt jaktlagen är det att med särskilda åtgärder sörja för att viltet får skydd och stöd och att anpassa jakten efter tillgången på vilt. I viltvården ingår alltså bland annat att förbättra livsbedingungen för en eller flera arter. Det handlar om att förbättra tillgången till föda, skydd och vatten men även att i vissa fall hålla efter rovdjur. En rätt bedriven viltvård gynnar inte bara viltet (däggdjur och fåglar) utan bidrar också mera allmänt till att skapa biologisk mångfald. Viltvård kan också minimera riskerna för skador på åkergrödor och skog.

De största effekterna inom viltvården torde kunna uppnås genom anpassningar i skogsbruket eftersom skogsskötseln årligen omfattar stora arealer. Viltvård är en gemensam angelägenhet för markägare och jägare.

Livsmiljön för skogsviltet skapas av naturgivna förutsättningar som topografi, klimat och markförhållanden, men också till betydande del av skogsbruket. Viltsmihället i stort gynnas av en variation i landskapet. Olika ägoslag, åldersstadier, trädslag, kantzoner, bryn och våtmarker bidrar till en sådan variation. Det blir därigenom många livsmiljöer och flera arter kan samsas på ett område. I skogsskötseln avgörs mycket av framtidens skog vid avverkning, förnygring och röjning. Det man då missat vad gäller hänsyn till viltet kan inte lätt kompenseras under de 60-80 år som därefter återstår av skogens omloppstid. För att resultat ska uppnås krävs både planering och systematiskt arbete. Detta når man bäst genom att viltvården inkluderas i skogsbruksplaneringen.

AVVERKNING

Vid avverkning kan man ta hänsyn till en del speciella krav som viltarter har. Tjädernas spelplatser, järpens gran- och lövtätningar och fåglars boplatser är exempel på punktojekt som man bör beakta vid planläggning av slutavverkning.

I älgens diet ingår såväl örter som löv och barr.

Grenar och toppar från avverkade träd är en resurs för viltet, men tas idag ofta tillvara för energiproduktion.

Det är också bra att lämna träd som asp, rönn, sälg och oxel, gärna i grupper. Dessa träd är i unga år begärliga foderväxter för stora växtätare som harar och hjortdjur. Som gamla träd är de viktiga för bär-, frö- och insektsätande fågelarter, liksom för mängder av småkryp. Särskilt viktigt kan det vara att spara dungar och trädgrupper då avverknings-trakterna är stora. Om det finns stora ekar i beståndet så är det bra att spara dem. En stor ek kan producera flera hundra kilo ekollon under ett bra ollonår. Ett uppskattat viltfoder för hjortdjur, vildsvin och fåglar! Flera arter av lövträd och grovgreniga tallar kan också bli bra boträd om de tillåts bli tillräckligt gamla.

Dagens skogsbruk, med maskinella avverkningar året runt och tillvaratagande av flis har inneburit att stora mängder foder som tidigare kunnat nyttjas vintertid av framför allt älg har gått förlorade. Om man har möjlighet att välja tidpunkt så är det bra om slutavverkningar av tall och lövträd förläggs till vinterhalvåret. Genom att vara rädd om topparna och inte köra ner dem med avverkningsmaskinerna kan vi skapa stora mängder attraktivt viltfoder.

Några rishögar spridda över det avverkade området skapar också skydds- och häckningsplatser för flera av våra viltarter.

I det moderna skogsbrukslandskapet är bryn mellan skogsbestånd eller mellan skog och jordbruksmark ofta skarpa och har inget tydligt värde för viltet. Vid avverkningen finns dock ofta möjligheter att ta ett första steg mot skapandet av en varierad brynvegetation mot omgivande bestånd, jordbruksmarker eller impediment. Övergången från den öppnare marken mot skogen bör vara gradvis och tillåta ljusinsläpp för att också gynna arter i fältskiktet. Bryn kan man åstadkomma genom att lämna och gynna lövträd och buskar i relativt glesa förband. Många bärande vedartade växter, som rönn, slån, nypon och hägg är lämpliga inslag i brynen och bidrar både med mat och skydd för det vilda. Man kan givetvis även skapa ett bryn av tall eller gran, men man får då vara beredd på att många träd blåser omkull. Särskilt gäller detta gran. Det är ett långsiktigt arbete att med olika skogsbruksåtgärder behålla och skapa värdefulla bryn.

Bryn erbjuder bra miljöer för det vilda.

Området närmast en myr kan ofta vara en bra biotop för tjäder, där finns skydd och kycklingarna kan leta insekter. Där finns också ibland ett lövuppslag som gynnar hjortdjuren. Därför bör man vara rädd om sådana områden, och helst inte hugga igenom dem eller underväxtröja. Även andra områden med tät granunderväxt kan vara värdefulla, till exempel som skydd för småvilt eller som daglegor för vildsvin. I kantzonen mellan skog och vatten bör en träd- och buskridå, gärna med löv, lämnas till nytta för variationen i landskapet och för både fisk- och viltarter.

FÖRYNGRING

Föryngring styrs i stora drag av de förutsättningarna som naturen ger (till exempel markens bördighet, marktyp, markfuktighet). Det finns dock ofta ett spelrum som kan utnyttjas för att gynna det vilda.

Om man har möjlighet så kan naturlig föryngring under fröträd av tall vara en bra metod för det vilda. Vid en lyckad självsådd finns stora mängder tallplantor som utgör en god foderresurs. Det är på många marker nödvändigt att markbereda för att lyckas med en självsådd. På de markberedda stråken eller fläckarna kommer även lövträd att etablera sig och även dessa skapar foder och skydd.

Kraftig markberedning påverkar bärriset, men ger stort lövuppslag.

Självföryngring i fuktiga partier ger mycket skydd och föda för viltet.

När frötallarna skall avvecklas är det bra att göra detta under vinterhalvåret. På så vis kommer frötallarnas toppar viltet till godo. En enda hel frötall innehåller mat för en älg under ett par vinterdygn och några kvarlämnade toppar föder en älg ett dygn.

Om man planterar så är det bra om man inte gör det ända ut i kantzoner, bryn eller fuktiga partier. Där kan man istället låta lövträd självföryngras. Plantering med löv bidrar till mångfalden i våra så vanligtvis barrträdsdominerade skogar.

RÖJNING

Vid röjning skapas det framtida beståndet. Det är viktigt för viltet att man inte "städar" för kraftigt vid röjningen. Asp, rönn, sälg, ek och en tillhör de mest begärliga betesväxterna och dessa behöver man inte röja bort eftersom de i allmänhet inte konkurrerar med de träslag man vill gynna. Ofta håller viltet självt träden i bra beteshöjd, i annat fall kan man toppa ner dem. Andra unga löv- eller barrträd som inte konkurrerar med de ur skoglig synpunkt viktigaste träden kan också

Spara betade träd, så fortsätter viltet att beta på dem.

med fördel lämnas till gagn för betande djur och arter som skogsfågel och hare som har stort behov av skydd. Detta innebär också att lövsly mot kantzoner eller i blötare partier kan lämnas.

Tidigare betade träd är mer attraktiva för fortsatt viltbete än träd som inte har betats. Därför finns inte någon anledning att röja bort sådana som betesdjuren betat på tidigare. Älgar och troligen andra hjorddjur kommer att fortsätta att beta på betespåverkade träd och de kommer i de flesta fall inte att konkurrera med de träd man vill gynna vid röjningen.

Högröjning eller toppning är en ny metod som forskarna nu studerar och som är intressant både ur skoglig synpunkt och för viltet. I kortet går den ut på att röstammarna kapas i midjehöjd, istället för nära marken som brukligt är. Metoden bygger på att de skogligt värdefulla träden som lämnas oröjda får ett försprång framför kapade träd. Viktigt vid detta röjningssätt är att det finns levande skott och knoppar kvar under kapstället så att träden kan svara genom ny skottskjutning. Därmed lämpar sig högröjning främst för träd som inte är alltför höga (2-3 m, men beroende på hur de ser ut vid röjningstillfället). Högre röjningsstammar av lövträd kan kapas som vanligt nära marken och kommer då att producera rot- eller stubbskott till gagn för växtätande vilt. Ur fodersynpunkt lämpar det sig inte att använda högröjning av unggran eftersom de inte erbjuder något viltfoder och inte dukar under av ljusbrist. Toppning av gran kan dock ge goda skyddsmiljöer.

Preliminära resultat från forskningen har visat är att älgskadorna på tallhuvudstammarna blivit mindre efter högröjning än efter vanlig ungskogsröjning. Detta trots att älgarna vistats lika mycket i de högröjda bestånden. Om detta förhållande kvarstår när metoden slutligt utvärderats och eventuellt används i stor skala vet vi inte – men om det är så har vi faktiskt en skogsskötselmetod som motverkar älgskador.

GALLRING

Vid gallring i barrbestånd kan viltet gynnas genom att spara döda eller levande lövträd, att underväxt sparas och att man så långt möjligt gynnar bärris och ljung. Blåbärsriset torde vara den viktigaste växten vi har för vårt skogsvilt. De flesta av våra jaktbara skogsviltarter, som hjortdjur, björn, räv och mård betar den. Våra tre vanliga skogsfågelarter äter i unga år insekter på blåbärsris och de äldre fåglarna plockar även blad och bär från riset. Blåbär gynnas av uppvuxen men inte alltför tät skog, gärna med mindre luckor.

Kan man välja tidpunkt för gallring så är det en fördel om den förläggs till vinterhalvåret. Därigenom skapas under just den vintern extra föda för främst hjortdjuren.

Högröjning är en ny röjningsmetod, som även skapar viltfoder.

Kärrkanter är värdefulla miljöer för bland annat skogshöns.

Finns det ekar i gallringsbeståndet så bör man frihugga dessa. Eken är känslig för konkurrens och tål inte att granar växer upp i ekens krona. Och det kan inte nog betonas att eken i södra Sverige är ett viktigt trädslag för många djurarter.

VÅTMARKER

Tjugo procent av landets yta består idag av våtmarker som mossar, kärr, sumpskogar, småvatten och strandmiljöer. En stor del av de ursprungliga våtmarkerna har dock försvunnit i landet genom dikning och uppodling, främst i södra Sveriges jordbrukslandskap. Många av våtmarkerna är artrika och innehåller arter eller miljöer som är särskilt värdefulla för viltet. Lövsly för hjorddjuren, tuvull, starr och insekter för skogsfågeln och spelplatser för orre är exempel på våtmarkernas bidrag. Strandmiljöer och grundare vattensamlingar är också livsmiljöer för många fåglar som änder och vadare. Det finns alltså ett stort behov av att beakta våtmarkerna både vid skogsbruksplaneringen och när man genomför åtgärderna. Avverkning, röjning, byggande av skogsbilvägar, körning med skogsmaskiner och dikning/dikesrensning kan göras eller undvikas på sådant sätt att våtmarken och dess organismer gynnas.

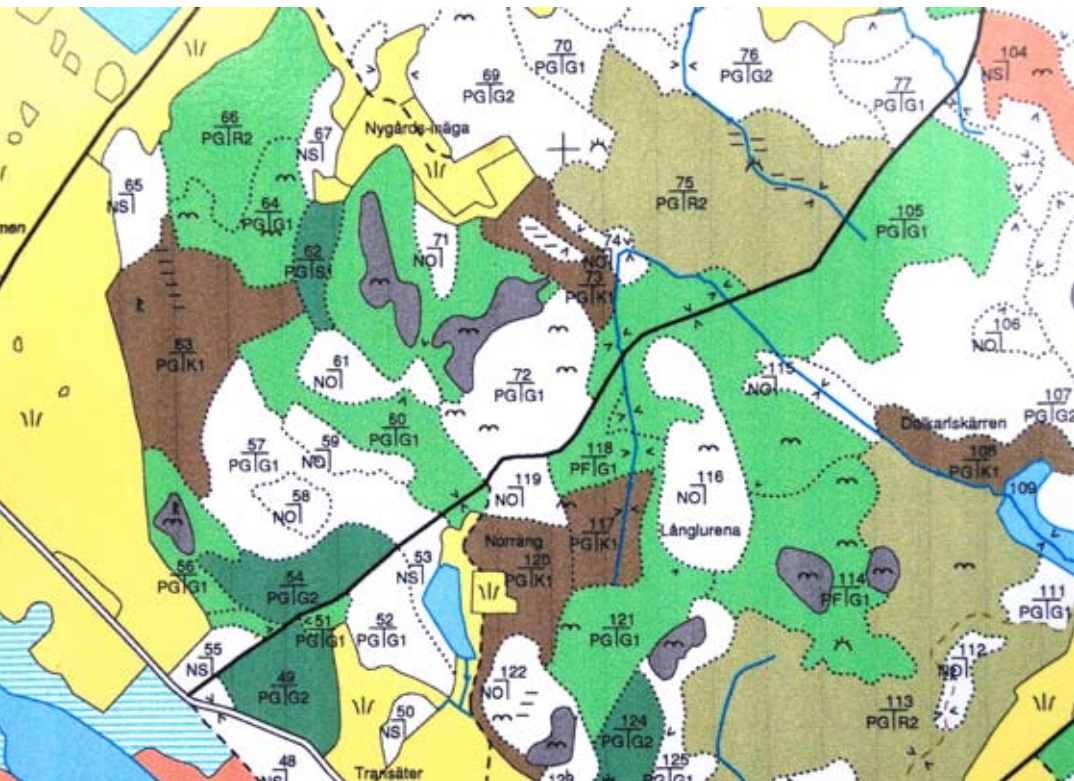
KANTER LÄNGS SKOGSBILVÄGAR

Vägkanter är slyrika och solbelysta miljöer. Vissa begärliga foderväxter, som asp och videarter är ofta vanligare längs vägkanter än i till exempel ungskogar. Därigenom finns en potential för att skapa goda foderstråk. Tätt återkommande röjningar gör dock att det inte hinner skapas så mycket viltföda. En anpassning av intervallen mellan röjningar kan gynna viltet. På många håll kan också en breddning av vägkanterna förbättra både vägens egenskaper och förhållandena för viltet. Friställande av vissa träd längs vägkanter kan vara positivt för viltet och för den biologiska mångfalden i övrigt.

PLANERING

Till slut vill vi betona värdet av att planera för viltet redan då Du planerar för skogsbruket. Många viltarter är stora djur som äter mycket och rör sig över stora arealer. Genom att systematiskt arbeta med viltfrågor, helst i samarbete med grannar, kan förhållandena göras än bättre för det vilda och därmed för viltet som en resurs i skogslandskapet.

Beakta viltets behov redan i planeringen av skogsbruket.

För mer information om viltvård

se www.jagareforbundet.se/viltvard. Där finns fler praktiska råd, nedladdningsbart informationsmaterial och kontaktuppgifter till lokala jaktvårdskonsulenter.

Där kan du också beställa de övriga broschyrerna i viltvårdsserien utan kostnad.

Allas viltvård
Predatorkontroll
Stödutfodring av vilt
Viltvård för ett rikare landskap
Viltvård för fältvilt
Viltvård för klövvilt
Viltvård i odlingslandskapet
Viltvård i skogen
Vårda och anlägga våtmarker

**Författare Roger Bergström
& Göran Bergqvist**

Svenska Jägareförbundet
Vårdar det vilda

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP